

Dr. Robi Kroflič, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta

RECENZIJA MONOGRAFIJE INKLUZIJA OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI (ZA DRUŽBENO PRAVIČNOST) (CIRIUS 2017)

»... inkluzija otrok s posebnimi potrebami (je lahko) le družbeni projekt, ...ne pa zgolj projekt te ali one skupine ljudi, ki še ni vključena ali emancipirana, strokovnjakov, te ali one vlade, države ali Evropske unije.« (Rutar, 2017: 112)

O vsebini pričujoče monografije več kot glavni naslov pove podnaslov – za družbeno pravičnost. Če je lahko uspešna inkluzija le družbeni projekt, jo moramo opredeliti z etičnimi in političnimi koncepti in vrednotami, kot so etika potrjevanja in pozitivnega pripoznanja, družbena pravičnost in solidarnost, opolnomočenje in univerzalna emancipacija, demokracija in participacija pri odločanju. Pri tem pa nam lahko pomaga zavedanje, da:

- šele ko trpimo zaradi družbene oviranosti, se odpirajo boj za emancipacijo (prav tam: 86);
- v boju za družbeno pravičnost potrebujemo spoj politike in estetike. Slednja namreč ne pomeni le »senzibilizirane izkušnje skupnega sveta« (J. Ranciere, prav tam: 62), ki ga omogoča pripovedovanje alternativnih zgodb (prav tam: 133), ampak tudi izkušnjo presežnega, ki jo prinaša odprtost umetniškega dela (U. Eco, prav tam: 207);
- je logika kapitalizma – še posebej v obliki neoliberalizma – nemogoča osnova za družbeno inkluzijo, boj za univerzalno družbeno pravičnost in inkluzijo pa je hkrati boj zoper kapitalistično izkoriščanje: »Utopično ni razmišljanje o prihodnji družbi, ki je bistveno drugačna od sedanje, utopično je razmišljanje, da bo znotraj obstoječe družbe nekega dne vse tako, da bodo vsi ljudje vključeni vanjo.« (prav tam: 121)

KATERE SO KLJUČNE IDEJE, KI VODIJO K ZAGOTAVLJANJU DRUŽBENE INKLUZIJE?

Spremenjen odnos do hendikepa

G. Canguilhem je že daljnega leta 1943 opozoril, da družbena oviranost in posledično trpljenje (patos) ne izvira iz anomalije, s katero se ukvarjajo medicina in sorodne specialistične stroke, ampak iz dejstva, da družba ni prilagojena bivanju

hendikepiranih oseb. Zato je D. Zaviršek (2000) hendikep pravilno opredelila kot družbeno travmo in opozorila na dejstvo, da bi si morala pravična družba prizadevati za to, da so družbene dobrine in položaji dostopni vsem ljudem.

D. Rutar tem uvidom dodaja dvoje. Prvič, da so ob podpori mednarodnih pravnih dokumentov hendikepirani v družbo »vključeni kot izključeni«, so »vključeni v skupnost, vendar ji ne pripadajo« (prav tam: 151). In drugič, da lahko hendikep postane »način razumevanja družbene represije«, ko je hendikepirana oseba subjektificirana, ko torej postane politični subjekt (prav tam: 166).

Pripoznanje hendikepa in subjektifikacija

Heglovo idejo, da je subjekt tesno povezan s potrebo po pozitivnem pripoznanju oziroma potrditvi, h kateri sta enako zavezani tako nadrejena kot podrejena oseba, A. Honneth poveže z »bistveno odprtostjo oziroma ranljivostjo človeškega bitja«, D. Rutar pa z »zmožnostjo za hendikep« (prav tam: 170). Kljub ranljivosti ter morebitnim šibkim kvalifikacijskim in socializacijskim kompetencam moramo zato po J. Rancieru, C. Binghamu in G. Biesti (2010) hendikepiranemu priznati inteligenco in komunikacijske zmožnosti – čeprav včasih bistveno drugačne kot pri osebah z značilnim razvojem –, saj je subjektifikacija poleg priprave na sprejetje temeljnih družbenih pravil (socializacije) in razvijanja poklicnih kompetenc (kvalifikacije) temeljna naloga razsvetljske vzgoje in politike (Biesta, 2014). Vzgoja torej ni priprava na bodoči vstop odraslega v družbo, ampak je eden od modusov družbenega življenja, v katerem se začnemo (ali pa nam je ta možnost odvzeta) uveljavljati kot subjekti spoznavanja sebe-v-svetu in (so)odločanja o svojem življenju; slednje pa mora seveda pomeniti možnost spreminjanja sveta na način odstranjevanja oviranosti ...

Redistribucija, pripoznanje in zastopnost v procesih odločanja

Čeprav v bogati bibliografiji, na katero se D. Rutar sklicuje ob razvijanju svojih idej, ne omenja dela *Enakost in moč v šoli: redistribucija, pripoznanje in zastopnost v procesih*

odločanja K. Lynch in A. Lodge (2002), lahko iz številnih navedkov, kaj so glavne ovire hendikepiranih za bolj pravične možnosti vključenosti v družbo, vidimo enak način razmišljanja. Hendikepirani so podvrženi materialni neenakosti (Rutar, 2017: 87), ki terja redistribucijo družbenih dobrin; zaznamujejo jih manjše možnosti za vzpostavljanje socialnih stikov oziroma za vstopanje v družbene odnose (prav tam: 87), kar zahteva pozitivno pripoznanje hendikepiranega kot zmožnega inteligentne komunikacije s svetom; in končno, zaznamujejo jih manjše možnosti za uveljavljanje svojih pravic (prav tam: 87), za participacijo v procesih odločanja – samostojno ali s pomočjo zagovornikov (prav tam: 107), kar zahteva pravično zastopnost v procesih odločanja.

Umetnost kot orodje družbene refleksije, oblika samoizražanja in aktivnega vstopanja v svet ter spreminjanja sveta

Omenil sem že ideji estetike kot senzibilizacije (J. Ranciere) ter posledično refleksije sveta in odprtosti umetniškega dela (U. Eco), ki kar kliče k spremembam položaja sebe-v-svetu. Je pa umetnost hendikepiranim lahko v pomoč tudi pri razvijanju novih komunikacijskih kanalov (»jezikov«, kot to vlogo opredeli L. Mallaguzzi), o čemer priča tudi izbor nekaterih fotografij v monografiji, ki so jih prispevali

hendikepirani fotografi in nam tako približali svojo kritično percepcijo skupnega sveta, v katerem živimo. Ne nazadnje ima umetnost moč ustvarjati nove svetove ali vsaj širiti meje obstoječega sveta, kot zapiše J. Pallasmaa v monografiji *Misleča roka (Eksistencialna in utelešena modrost v arhitekturi)*: »... zgolj zrcaljenje in upodabljanje prevladujoče resničnosti nista zadostno poslanstvo umetnosti. Dolžnost arhitekture in umetnosti je, da nakažeta ideale in nove oblike zaznavanja in doživljanja ter tako razpeta in širita meje sveta, v katerem živimo.« (Pallasmaa, 2012: 182–183) O tej presežni zmožnosti umetniškega izraza izvrstno pričata tudi ciklus fotografij in dokumentarni film *Mali princ* M. Peljhana iz Zavoda CIRIUS, v katerem skupaj z D. Rutarjem razpirata možnosti bolj pravičnega vključevanja hendikepiranih v družbeno življenje.

***

Esejistično napisana monografija D. Rutarja *Inkluzija otrok s posebnimi potrebami (Za družbeno pravičnost)* nas torej uvaja v kompleksen razmislek o družbenih dimenzijah prave inkluzije, ki sicer ne zanika potrebe po pravni, medicinski in socialni podpori oseb s posebnimi potrebami, a upravičeno opozarja, da je izvorno inkluzija nov konverzijski ideal (H. Siegel, 1995), ki terja temeljitejšo spremembo na ravni medčloveških (etična) in družbenih odnosov (politična dimenzija).

VIRI IN LITERATURA

- Biesta, G. (2014). *The beautiful risk of education*. Boulder: Paradigm Publishers.
- Bingham, C., Biesta, G. in Ranciere, J. (2010). *Jacques Ranciere: Education, Truth, Emancipation*. London, New York: Continuum.
- Canguilhem, G. (1987). *Normalno in patološko*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Lynch, K., Lodge, A. (2002). *Equality and Power in School: Redistribution, recognition and representation*, London, New York: RoutledgeFalmer.
- Malaguzzi, L. (1998). *History, Ideas, and Basic Philosophy (An Interview with Lella Gandini)*. V: *The Hundred Languages of*
- Child (ur. Edwards, C., Gandini, L. in Forman G.). Greenwich and London: Ablex Publishing Corporation, str. 68–69.
- Pallasmaa, J. (2012). *Misleča roka (Eksistencialna in utelešena modrost v arhitekturi)*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Peljhan, M. (2013). *Mali princ*. <http://www.matejpeljhan.com/>.
- Siegel H. (1995). *What Price Inclusion?* Teachers College Record. Št. 1, str. 6–31.
- Zaviršek, D. (2000). *Hendikep kot kulturna travma*. Ljubljana: Založba /*cf.